

## REVISTA DE LLIBRES

Oriol JUNQUERAS I VIES,

*Guerra, economia i política a la Catalunya de l'alta edat moderna*, Farell, Barcelona, 2005, 173 pp.

*Economia i pensament econòmic a la Catalunya de l'alta edat moderna (1520-1630)*, Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 2006, 179 pp.

Jordi Buyreu Juan

Tradicionalment, a Catalunya, els estudis sobre qüestions econòmiques solen partir dels eixos que marcaren dos grans historiadors. Jaume Vicens Vives, que estudià la crisi del segle XV, i Pierre Vilar que se centrà especialment en el segle XVIII, tot i que tampoc hem d'oblidar l'extens treball de Carrera i Pujal sobre tota l'època moderna.

Els dos llibres d'Oriol Junqueras i Vies que tenim a les mans, *Guerra, economia i política a la Catalunya de l'alta edat moderna*, i *Economia i pensament econòmic a la Catalunya de l'alta edat moderna (1520-1630)*, aprofundeixen en els temes indicats i aporten llum a les nombroses ombres historiogràfiques que encara hi ha en aquest període. Tots dos llibres procedeixen de la tesi doctoral de l'autor, circumstància que els avala com a estudis que aglutinen una gran quantitat d'informació, tant per l'amplitud del període que tracten com pel grau de profunditat amb què s'analitzen els temes objecte d'estudi. A més, la capacitat de comunicador d'Oriol Junqueras apareix també en aquests treballs, de manera que conceptes econòmics teòrics i pràctics de gran complexitat es transformen en entenedors per a una gran part del públic. Tot això té unes notables conseqüències per a la pràctica de la història, ja què connecta amb la societat d'avui en dia i transmet la realitat quotidiana en què viuen els nostres avantpassats.

Les línies de política internacional que dibuixà Ferran el Catòlic per tal d'aïllar França durant una bona part del seu regnat convergiren en l'arribada de Carles al capdavant de la monarquia hispànica. Ara bé, paradoxalment aquesta prioritat de Ferran comportà nombroses disfuncions en política interna de la Corona d'Aragó a partir de l'inici de la monarquia dels Àustries. És veritat que el mateix Ferran, en els seus últims anys, se n'adonà, però que l'alternativa podia comportar a curt termini unes conseqüències molt més que perilloses per als seus territoris; finalment, assentí amb allò que marcava la lògica dinàstica i, per tant, Carles de Gant fou el nou monarca.

En els anys 50 del segle passat, Batista i Roca advertia, al pròleg del llibre de H.G. Koenigsberger,<sup>1</sup> de les poques sinèrgies que hi havia entre tots els territoris que formaven la Monarquia hispànica i que, de fet, l'únic nexa en comú entre tots ells era la figura del monarca. Així, en primer lloc hem de constatar que la llunyania que hi havia entre el rei i els seus territoris, que tingué el pròleg d'Alfons el Magnànim, però que s'inicià durant el regnat del rei Catòlic —Ferran estigué una bona part del seu temps a Castella— comportà disfuncions inicials en un entramat institucional que estava pensat per tenir el monarca a prop. En segon lloc és important remarcar que les línies polítiques i econòmiques que dibuixà Ferran per als regnes peninsulars de la Corona d'Aragó quedaren hipotecades en el regnat de Carles V per altres prioritats que afectaven el conjunt de la monarquia i que, en alguns casos, fins i tot foren contraproduents per als interessos d'algun dels regnes catalanoaragonesos, com fou per exemple el cas de Catalunya.

Oriol Junqueras inicia el seu llibre *Guerra, economía i política* precisament en el moment en què els interessos comercials catalans s'allunyen progressivament dels de l'emperador, després d'haver tingut uns anys inicials de molt bona sintonia. Són molt interessants les reflexions que l'autor aporta sobre els coneguts índexs del pariatge, puix que constata, després d'analitzar tot el període, que l'evolució del comerç català es frenava considerablement durant els intervals bèl·lics al Mediterrani. Les prioritats patrimonials, polítiques, religioses o financeres de Carles V envers alguns dels seus territoris significaven sovint una situació bèl·lica i jugaven una mala passada als interessos comercials dels catalans.

---

1. Josep M. BATISTA I ROCA, "Pròleg" a H.G. Koenigsberger, *La práctica del Imperio*, Alianza, Madrid, 1989, pp. 15-41.

L'exponent més clar d'aquest context és el pacte entre l'emperador i Andrea Doria el 1528. A partir d'aquell moment, dos territoris tradicionalment enfrontats comercialment —Gènova i Catalunya— passen a estar en el mateix bàndol. Des d'aleshores, Andrea Doria, amb la seva capacitat militar naval, utilitza la seva influència i posició de força al Mediterrani per recolzar les prioritats comercials genoveses enfront de les catalanes. L'autor estableix que aquesta marcada situació d'inferioritat del Principat es mantingué mentre durà la inestabilitat al Mediterrani. Ni la Corona d'Aragó ni Catalunya podien decidir unilateralment la defensa dels seus interessos comercials, ja què era el monarca qui marcava la política internacional. I, en aquells moments, la conjuntura global l'empenya a afavorir els interessos genovesos i, per tant, indirectament estava penalitzant el comerç català.

Seguint aquests eixos, l'autor matisa substancialment algunes de les tesis de Pierre Vilar sobre les relacions comercials catalanes durant l'alta edat moderna. Oriol Junqueras assenyala que ja des de la dècada de 1530 —després de la incorporació de Gènova a l'imperi— Catalunya augmenta de forma progressiva les relacions comercials amb Itàlia, alhora que aquestes decauen amb la Corona de Castella. Aquesta última ja presenta símptomes d'afebliment a mitjan del segle XVI i l'impacte de les remeses americanes d'or i plata ja incideix en un fort augment dels preus. Finalment, durant les primeres dècades del segle XVII la ruptura de les relacions comercials i financeres entre Catalunya i Castella sembla del tot evident.

Continuant en àmbits estrictament econòmics, però sempre relacionant-los amb els esdeveniments polítics i socials de l'època, Oriol Junqueras ens proposa una línia argumental que ens portarà fins a la revolta de 1640. Així doncs, després de veure les entrebancs de la monarquia als interessos comercials catalans i com, per raons estrictament econòmiques, el Principat enforteix els llaços amb Itàlia i els debilita amb Castella, l'autor exposa que, a mesura que avancem en el segle XVI, els catalans cada cop estan més descontents amb la política bèl·lica portada a terme pels Àustria; o per la incapacitat de la monarquia d'assegurar una pau duradora, ja que, com hem vist, tot això entorpeix moltíssim els interessos del Principat. Posteriorment ens narra les múltiples traves del virrei i dels funcionaris reials al comerç i a l'aprovisionament del Principat amb l'aparició de les llicències d'exportació que imposaven els funcionaris reials per enriquir-se.

Aquest cúmul de circumstàncies, àmpliament explicades, porten l'autor a formular-se un seguit de preguntes, que també enllacen amb alguns dels postulats presentats per Miquel Pérez Latre<sup>2</sup> i que podríem resumir de la següent manera: aquest conjunt de dificultats no generarà un seguit de solidaritats entre les diverses capes ciutadanes creant així una identitat col·lectiva que anà preparant el camí cap a la revolta de 1640?<sup>3</sup> La Diputació del General no anà centralitzant aquest creixent conjunt de queixes i s'anà transformant en l'eix vertebrador d'iniciatives que aspiraven a neutralitzar les trabes provinents de la monarquia?<sup>4</sup>

Les hipòtesis formulades a *Guerra, economia i política* són objecte de nou estudi i comprovació en el segon llibre, *Economia i pensament econòmic*. L'autor hi posa de manifest el seu innovador coneixement sobre els postulats teoricofilosòfics i els mecanismes econòmics que posaven en pràctica els habitants europeus dels segles XVI i XVII. Per això el llibre inicia els seus plantejaments amb una introducció sobre el pensament econòmic europeu durant aquella època, i aprofita per portar a terme una certa revisió historiogràfica sobre alguns aspectes i centrant-se bàsicament en els arbitristes castellans. L'autor reivindica, seguint els postulats de Pierre Vilar i Marjorie Grice-Hutchinson, els plantejaments econòmics de personatges com Francisco de Vitoria, Domingo de Soto, Martín de Azpilicueta, Diego de Covarrubias y Leiva o Tomás de Mercado entre molts altres, que havien estat excessivament desacreditats, sobretot durant el segle XX.

Aquests arbitristes seguidors de l'Escuela de Salamanca foren els primers en identificar i intentar pal·liar un seguit de problemes de caire econòmic que aparegueren a Castella a causa d'un increment substancial de la circulació monetària. Posteriorment l'autor se centra en la Catalunya de principis del segle XVII i explica que a causa d'unes condicions específiques —que tot seguit sintetitzarem i que l'autor estudia— porta-

---

2. Miquel PÉREZ LATRE, *Entre el rei i la terra. El poder polític a Catalunya al segle XVI*, Eumo, Vic, 2004; del mateix autor, *La Generalitat de Catalunya en temps de Felip II. Política, administració i territori*, Afers, Catarroja, 2004.

3. Aquesta evolució ha estat estudiada per Antoni SIMON I TARRÉS, *Els orígens ideològics de la revolució catalana de 1640*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1999.

4. Eva Serra també ha treballat sobre la Diputació del General, La Diputació del General i l'exercici de la draperia (primera meitat del segle XVI).

ren a què apareguessin al Principat propostes de tendència lliurecanvista, fins i tot abans de les obres de Thomas Mun o Alberto Struzzi.

Junqueras analitza de forma acurada i rigorosa la realitat catalana des del punt de vista econòmic durant les primeres dècades del segle XVII i, alhora, explica com es relacionaven el Principat i els Comtats amb els circuits monetaris europeus. Aquest últim concepte és fonamental per entendre una bona part de la problemàtica catalana durant aquests anys. Tot i que les habilitats narratives de l'autor fan entenedora i fàcil la qüestió, segurament, en alguns moments, encara facilitaria més la lectura l'aparició d'algun quadre o explicació addicional sobre totes les monedes que estaven en circulació durant aquella època a Catalunya.

El llibre també presenta les dues tendències clarament diferenciades que es palpaven en els inicis del segle XVII, especialment a Barcelona, que buscaven superar la crisi econòmica que patia el territori i que hem de situar en el context de la davallada generalitzada que s'estengué per tot Europa. D'una banda, el Consell de Cent i els productors i exportadors proposaren a la monarquia un seguit de mesures per devaluar la moneda de plata catalana. Aquestes mesures intentaven acostar el valor real de la moneda el més possible a la dels seus veïns i competidors per tal de poder estar en igualtat de condicions. D'aquesta forma argumentaven que, d'una banda, s'abaratirien els preus i que, per tant, els productes catalans serien més competitius. D'altra banda, els mercaders francesos haurien d'incrementar el preu dels productes que comerciaven a Catalunya, ja que no obtindrien el guany entre la diferència del valor real de les monedes dels dos territoris.

L'altra tendència econòmica que existia a la ciutat de Barcelona era l'estratègia de l'estabilitat monetària. Al darrere d'aquest posicionament ens trobem la monarquia, l'oligarquia financera i la importadora, que no estaven disposades a perdre el valor dels impostos i de les seves rendes monetàries, perseguïen una moneda forta per a les importacions i no volien renunciar als beneficis que els comportava el comerç monetari, amb una filosofia similar a la dels mercaders francesos. Aquests dos posicionaments aportaren nombrosos memorials amb moltíssimes idees, que en el llibre són objecte d'un sòlid anàlisi per part de l'autor. Tot això enriqueix moltíssim el debat econòmic i convertí Catalunya en capdavantera d'algunes de les qüestions importants del pensament econòmic d'aquell moment.

L'estiu de l'any 1620 s'inicia un nou debat a Catalunya que, de forma indirecta, també inclou l'anterior que acabem de comentar. Els dos posicionaments econòmics giren al voltant del proteccionisme i del lliurecanvisme. El primer és representat pels memorials de Càncer, Dalmau i Peralta, mentre que del segon hem de destacar el text de Soler. Oriol Junqueras analitza aquesta batalla de memorials incidint en cadascun d'ells i destacant-ne les tesis més substancials. Tot i que, finalment, les mesures proteccionistes proposades pel Consell de Cent no es posaren en funcionament, el debat ja estava encetat i seguí durant les Corts de 1626.

En economia no només és important el que fa un mateix, sinó que també s'ha de tenir molt en compte què fan els teus veïns i competidors. Catalunya estava inserida en els itineraris comercials mediterranis i, per conseqüent, estava sotmesa a les iniciatives dels seus competidors, tal i com recalca l'autor durant tot el llibre. És evident que en funció de l'activitat mercantil o econòmica, els diversos sectors productius i comercials es posicionaven d'una o altra banda. Ara bé, durant els anys 1620, i fins i tot abans, en el Mediterrani occidental la posició proteccionista fou la predominant, i, conseqüentment les activitats econòmiques catalanes en general quedaven indefenses, ja que seguien certs posicionaments lliurecanvistes.

El canvi de tendència econòmica només es podia portar a terme en el context de les Corts, però com és prou sabut aquesta assemblea legislativa quedà inacabada i, per tant, no creà cos legislatiu. El debat continuà amb un seguit de memorials que també són analitzats en el text, com el de Martí i de Peralta o Damians. Ara bé, en un context de crisi econòmica, Junqueras planteja el xantatge polític per part del comte-duc d'Olivares, per forçar novament unes Corts on els catalans aconseguirien les desitjades mesures proteccionistes però, on la Corona estaria en una situació predominant per poder portar a terme les desitjades reformes hisendístiques per tal de poder sufragar l'elevat cost de la política exterior.

Podríem finalitzar explicant els dos grans plantejaments que apareixen en aquest segon llibre d'Oriol Junqueras. D'una banda, arriba a conclusions similars a les del primer llibre ressenyat, però utilitzant nous arguments, que encara donen més força a la seva hipòtesi: els interessos de la monarquia a mesura que avancem en el temps són cada vegada més

llunyans dels que tenia una part creixent de l'oligarquia catalana. D'altra banda, i com a conseqüència de la falta d'eines polítiques per defensar els interessos econòmics, els catalans es veieren obligats a reflexionar sobre economia i arribaren a alguns postulats, fins i tot anticipant-se a altres autors que han estat personatges importants de la història econòmica.